

МИЛАН ДРАГИЧЕВИЋ*
Универзитет у Бањалуци
Филолошки факултет
Катедра за српски језик

О МОРФОЛОШКИМ ОСОБИНАМА ГОВОРА СРБА ТРИЈУ НАСЕЉА ИЗ ОКОЛИНЕ ДЕРВЕНТЕ У СЕВЕРНОЈ БОСНИ

У раду се приказују важније морфолошке особине говора мештана трију српских насеља из околине Дервенте, градића у северној Босни, која су размештена дуж десне обале средњег тока реке Укрине, у крају који неки називају и Крњин или Вакуф. Главнина морфолошких особина повезује ове говоре са говорима северозападног огранка херцеговачко-крајишког (источнохерцеговачког) дијалекта, али их одликује и присуство низа особина карактеристичних за прелазне говоре поменутог дијалекта.

Кључне речи: српски говори из околине Дервенте у северној Босни, морфолошке особине.

Уводна белешка

1. Опис важнијих гласовних особина говора Срба из трију насеља дервентског краја у северној Босни, размештених дуж десне обале средњег тока реке Укрине, у крају који наш познати етнолог М. С. Филиповић (1969: 55 и д.) назива Крњин и Вакуф: *Дбњѿи Дѿѿлѿка* (скр. Д), *Дбњѿх Каленѿеровѿѿѿ* (К) и *Пбѿѿзнѿ* (П), објавио сам на страницама LXVI књ. овога часописа (в. ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 231–253). У овом прилогу доносим податке о важнијим морфолошким особинама наведеног говора. Грађа која се у њему излаже прикупљена је, такође, приликом повремених теренских истраживања вршених у раздобљу од 1996. до 2009. године¹, а и разлози који су

* pavled@bl.elta-kabel.com

¹ Несебичну помоћ приликом тих истраживања, у трагању за добрим информаторима, пружили су ми многи, а посебно Милорад Дивнић и Чедо Поповић,

покренули та истраживања су они исти које сам већ поменуо у претходном раду (*ibid.*: 231–232). Ево шта, на основу прикупљених података, о морфолошким особинама говора мештана поменутих трију насеља вреди саопштити.

Деклинационе речи

Именице

2. Именице м. рода на суласник. Примери прикључивања форми назива појединих врста аутомобила оним именицама из категорије за ознаку нечег неживог које знају за синкретизам ген. и акуз. јд. (тип: *йòкòјнїка, мрївџа/мрџа*) – највероватније широко распрострањених, али засад, колико ми је познато, забележених једино у неким говорима околине Теслића (в. КОЗОМАРА 2005: 69 и ДРАГИЧЕВИЋ 2007: 366–367), нису необични ни у овоме говору: *вòзи'о їòл-фа* К, П, *їм̄ам òйела* К, *їм̄ò москвїћа, їрòдò сам фòрда* Д, *укрò мер-цèгеса* Д, П.

Дистрибуција наставака *-е* и *-у* у облицима вок. јд. је мање-више стандардна, тј. у највећем броју случајева условљена природом завршног сугласника основе: *бр̄аїше, вòле, Гòране, їòсїоде, їосїòдне, гїèде, дом̄аїне, һ̄воле, Јòване, к̄уме, Милане, Мїлор̄аде, сїне, смр̄аде; бòже, вр̄аже, гр̄уже, В̄уче, òче, рòһ̄аче, ў̄јаче* и др., односно: *Б̄абићу, Вїдићу, Дївнићу, кòњу, кукавельу, їрї'аїшељу, Пèһићу, Пòйовићу, Прòдићу, сèсїрићу, учїишељу* и д., с тим што нису непозната ни двојства каква оличавају примери: *һ̄їлкоше/һ̄їлкошу* Д, *Мїлоше/Мїлошу* К, П и *Мїше/Мїшу*² П. Од именица с основом на *р*-забележио сам форме: *гїèвере, гòкїоре, м̄ајòре, м̄ајсїоре, їрòфесоре, свèкре, ц̄аре* Д, К, П, али и: *їòшїї̄аре/їòшїї̄ару* П, *сèкреї̄аре/сèкреї̄ару* Д, *їр̄а̀в̄аре/їр̄а̀в̄ару* К, те: *бур̄азеру* и *шкòл̄ару* П. Разуме се – што због природе говорења у датом тренутку, а и из других разлога – нису необични ни искази типа: *гр̄жи се, Дївнић* К, *забòрави, гр̄уї̄ар* П, *нèће мòћи, мòмак* Д, *нè игè ш̄акò, ш̄еїшак* П.

Облици инстр. јд. са наставком *-ом*, разумљиво је, обавезни су у примерима типа: *са бр̄аїом, з гїèдом, зўбом, р̄агом, са сїном, ш чòком* и д., али су, уз нимало необично: *с В̄уичићем* П, *з Дївнићем*

директор и помоћник директора ОШ „Никола Тесла“ у Дервенти. И овом приликом им најсрдачније захваљујем на указаној помоћи.

² Форма *Мїши* представља породични надимак породице *Прòдић* из Појезне.

Д, К, *кòњем* Д, К, П, *младíћем* К, П, *мўжем* К, *с ìрì'аишељем/ìрì'е-шељем* Д, К, П, и д., сасвим јасни и трагови уопштавања наставка -ом и у позицијама иза палатала: *са Бр̀кићом* П, *Вíдићом* К, *ињòјом* Д, К, П, *кљúчом, койáчом, мйшом* П, *мўжом, нòжом* К, П, *са младíћом* Д, К, П, *с ìрì'аишељом* Д, П, *йог^и сàчом* Д, К. Ипак, без обзира на то што су у укупној маси случајева потврде за ове друге ликове далеко бројније, некако нисам стекао утисак да појава има оне мере каквом су је представили истраживачи неких других западних српских говора (исп. ПЕТРОВИЋ 1973: 93 и 1978: 86, ДЕШИЋ 1976: 214–215, ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 129 и 2007: 364, те ДАЛМАЦИЈА 1997: 94). Местимично сам био у прилици да забележим и фонетизам: *йу́шѐм* Д, П, али се, несумњиво, свуда чешће говори: *йу́шом*. Интересантно је, међутим, да сам множинске форме ове именице редовно слушао само у ликовима: *йу́шеви – йу́шевā – йу́шеве* и сл.

Редовна је и употреба форми: *Ср̀бин – Ср̀бина* и *Турчин – Турчина*, али сам уз: *Арайин* П, *дўшманин* К, П и *Цйїанин* Д, П, забележио и: *Арай – Арайа* К, П, *свòме дўшману* Д, П, *Цйїан – Цйїану* П, као и једино: *Бр̀сѝовљāн, Мййровљāн, Òсињāн, Цвр̀йковљāн, Церāнчāн* П, *укућāн* К, П, *чòбан – чòбана – чòбану – чòбаном* Д, К, П.

3. У облицима множине једносложних именица преовлађују дуже форме: *áмови – áмове* Д, К, *ба̀кови – ба̀кове, бѐйòвā/бѐйòвā, бй̀кови/бй̀кови, бр̀ёови – бр̀ёове* Д, К, П, *бр̀кòвā/бр̀кòвā* К, П, *вòлови – вòлове* Д, К, П, *вра̀йòвā* Д, П, *вра̀йшови – вра̀йшове* К, *вўкòвā/вукòвā – вўкове* К, П, *ìрāдòвā – ìрāдòве* Д, *зѝцòвā/зецòвā – зѝцòве, кòшеви – кòшеве, кр̀áеви – кр̀áеве, кљúчеви/кљúчови, мйшеви – мйшеве* Д, К, П, *нòжєви/нòжови* К, П, *нòсеви/нòсови* П, *йлáсѝови* Д, *рāдòви/рāдòви* К, П, *рāйшови – рāйшòвā – рāйшове, рòйови/рòйови – рòйòвā /рòйòвā – рòйове/рòйове, свāйшови – свāйшове, сйнòвā/синòвā – сйнове* Д, К, П, *шāвови – шāвове* К, П, и д. Примери типа: *вр̀áзи шѝе одњѝели* П, *вўци шѝе йò'ели* К, П, *нāши сй̀рйци* Д, К, П, јављају се ређе, а и кад се употребе, обично су стилски маркирани. Наравно, као и у књижевном језику, одређен број једносложних именица и овде зна само за краће множинске облике: *йòсйи – йòсйе, Гр̀ци – Гр̀ке, гāни – гāне, зўби – зўбе, кòњи – кòње, мр̀áви – мр̀áве, йсй – йсѝ, Рўси – Рўсе*, и др. Од дужих множинских облика двосложних именица имам у грађи: *вйшкови – вйшкове* К, *йòлубови – йòлубòвā/йòлубòвā – йòлубове* Д, К, П, *јарцєви – јарцєвā* (напоредо са: *јарци – јарцā*), *лāйшкови – лāйшкòвā – лāйшкове* П, *мјѝурови – мјѝурове* Д, К, П, *òблакови – облокòвā, òбручови – обручòвā* (напоредо са: *òблāци – òблāкā,*

добрѹчи – добрѹчѹ) К, П и шдѹчкови – шдѹчкове Д, П. Говори се обично: дѹчеви – дѹчѹвѹ – дѹчеве, али сам у П слушао и: дѹци – ошѹцѹ.

Више примера наведених у претходном пасусу упућује и на преовладавање наставка *-ā* у облицима ген. мн. Потврђују то, између осталих, и потврде: бѹкѹвѹ П, вѹлѹвѹ Д, К, вѹрѹиѹвѹ Д, П, вѹрѹбѹцѹ П, гѹнѹ Д, К, П, добровѹлѹцѹ Д, К, јѹзѹкѹ, јѹлѹнѹ П, кѹзѹнѹ Д, кѹшѹлѹкѹ, квѹчѹкѹ К, кѹњѹ Д, К, П, кѹмѹвѹ П, лѹнѹцѹ, мѹшѹѹрѹ (ређе: мѹшѹѹрѹ), мѹшѹѹвѹ, момѹкѹ, нѹдимѹкѹ, нѹвѹцѹ, нѹшѹкѹ, омлагѹнѹцѹ Д, К, П, Пѹћѹнѹ, шдѹслѹвѹ, шрѹшѹиѹѹ П, Сѹвчевѹнѹ Д и др. Само с наставком *-ī* слушао сам: зѹбѹи/зѹбѹи, мјесѹцѹи, мрѹвѹи, црѹвѹи, сѹшѹи и суплетивну форму: ѹдѹи, а уз местимично: шдѹшѹи П, шрѹсѹи К, обичније је, изгледа: шдѹшѹиѹ, шрѹсѹиѹ Д, К, П.

У облицима дат., инстр. и лок. мн. уравнат је стандардни наставак *-има*, с тим што је – због честих редукција (делимичних или потпуних) неакцентованог вокала *и* – сасвим обично његово јављање и у аломорфним ликовима *-^ума* и *-ма*. Исп.: бѹковѹма П, брѹковѹма/брѹковѹма К, П, вѹрѹиѹвѹма Д, вѹковѹма/вукѹвѹма Д, К, П, ирѹдовѹма Д, зѹцовѹма/зеѹцовѹма Д, П, на зѹдовѹма П, у Калѹндѹрѹвѹцима, шѹ канѹлѹма К, кѹњѹма, крѹмѹцима, кѹмѹвѹма П, ѹдѹма, мѹмѹцима, нѹцима Д, К, П, нѹкѹцима Д, П, на нѹкѹцима, шѹ радѹвѹма К, П, рѹѹовѹма, шѹ рѹѹовѹма, сѹновѹма/синѹвѹма Д, К, П, сјѹромѹцима П; шѹ брѹѹвѹма П, брѹковѹма/брѹковѹма Д, К, П, с вѹрѹиѹвѹма Д, П, вѹковѹма/вукѹвѹма, зѹцовѹма/зеѹцовѹма, шѹ зигѹвѹма Д, К, П, зѹбѹма П, с кѹњѹма Д, П, са ѹдѹма Д, К, са шрѹшѹиѹѹма, на рѹѹовѹма П, сѹновѹма/синѹвѹма Д, К, П, сњѹѹвѹма П; бѹковѹма, бѹковѹма, на брѹѹвѹма П, брѹковѹма, за вѹловѹма, вѹрѹиѹвѹма Д, П, на вѹрѹиѹвѹма К, вѹковѹма/вукѹвѹма К, П, шѹлюбѹвѹма П, с кѹзанѹма Д, шѹ канѹлѹма, на кѹњѹма К, на кѹњѹма, кѹмовѹма/кѹмѹвѹма П, са ѹдѹма Д, П, на шѹњѹвѹма, с шрѹшѹиѹѹма П, шѹ радѹвѹма К, сѹновѹма/синѹвѹма Д, К, П, сњѹѹвѹма П.

4. О остѹалим именицама м. рода. Именице м. рода на *-а* деклинирају се као и одговарајуће именице ж. рода на *-а*: бѹлѹиѹа – бѹлѹиѹѹ Д, влѹдикѹа – влѹдикѹѹ – влѹдики/влѹдици, иѹзда – иѹздѹ Д, К, П, Лѹка – Лѹкѹ К, Нѹкола – Нѹколѹ – Нѹколи Д, К, П и д. По обрасцу ове промене мењају се и све двосложне именице на *-о* или *-е* које имају дугоузлазни акценат на првом слогу: брѹиѹцо – брѹиѹцѹѹ, Вѹѹко – Вѹѹкѹѹ, Вѹјко – Вѹјкѹѹ, Јѹво – Јѹвѹѹ, Мѹле – Мѹлѹѹ – Мѹли, Сѹво – Сѹвѹѹ и сл., а у облицима једнине и именице на *-исѹи(а)*: вѹдѹиѹ бѹциклѹисѹи, нѹсѹиѹ шдѹмѹ комѹнисѹи П, за шѹѹрѹисѹи К, код јѹднѹиѹ шѹракѹиѹрѹисѹиѹ, шлѹиѹи шѹракѹиѹрѹисѹи Д. Именице на *-исѹи(а)* у множини имају облике као и именице м. рода прве деклинационе врсте: бѹциклѹисѹи/

бициклѝсѝи – бициклѝсѝā/бициклѝсѝā, комунисѝи – комунисѝима, фашисѝи – фашисѝā, шерорисѝи – шерорисѝā – шерорисѝима, итд.

Уравнато је: Гòјко – Гòјка, Здрáвко – Здрáвка, Рајко – Рајка, Слáвко – Слáвка, односно: Душко – Душка, Рајко – Рајка, Срѝјко – Срѝјка, као и: Марѝнко – Марѝнка, Милáнко – Милáнка, Ра̀дѝнко – Ра̀дѝнка и сл. Редовно је и: Ра̀до'е – Ра̀до'и, Сѝāно'е – Сѝāно'и, али се извесна колебања јављају у облицима ген. јд. ових имена: код Ра̀доја/Ра̀до'ѝ К, П, до Сѝāноја/Сѝāно'ѝ К.

5. Именице с. рода. Дистрибуција тзв. једнакосложних и тзв. неједнакосложних форми наведених именица у овоме говору је, углавном, стандардна. Уз ређа двојства каква оличавају примери типа: жвáнца/жвáнцеѝа П, звóнца/звóнцеѝа К, од јаја/јаѝеѝа Д, П, уравнато је, с једне стране: блáио – блáиā, брáино – брáина, бр̀до – бр̀да, влáкно – влáкна, íráње – íráња, írло – írла, дѝбло – дѝбла, звòно – звòна, зѝмљѝиѝе – зѝмљѝиѝа, злáио – злáиā, зр̀но – зр̀на, ѝње – ѝња, кòло – кòла, кр̀ило – кр̀ила, лѝиѝе – лѝиѝа, мјѝсѝо – мјѝсѝа, нѝбо – нѝба, ѝиѝе – ѝиѝа, ѝòље – ѝòља, сѝло – сѝла, сѝāбло – сѝāбла, сѝ̀ђе – сѝ̀ђа, ѝље – ѝља и д., а с друге: б̀уре – б̀уреѝа, в̀име – в̀имена, вр̀еме – вр̀емеѝа, òвече – òвечеѝа, дѝ'ѝеѝе – дѝ'ѝеѝа, д̀рво – д̀рвеѝа, жср̀ѝебе/жср̀ебе – жср̀ебеѝа, ѝме – ѝмена, јање – јањеѝа, ја̀ре – ја̀реѝа, ко̀нче – ко̀нчеѝа, ма̀таре – ма̀тареѝа, ѝ̀лле – ѝ̀ллеѝа, ѝ̀расе – ѝ̀расеѝа, ра̀ме – ра̀мена, сѝ̀рђе – сѝ̀рђеѝа, ѝ̀еле – ѝ̀елеѝа, ш̀ѝме – ш̀ѝмена, ш̀ѝене – ш̀ѝенеѝа и сл. У облицима инстр. јд. наставак -ом употребљава се напоредо са наставком -ем и у позицијама иза палатала: íráњем/íráњом К, íròжѝем/íròжѝом Д, П, здрáвљем/здрáвљом К, П, лѝиѝем/лѝиѝом П, ѝиѝем/ѝиѝом Д, К, П, ѝру̀ћем/ѝру̀ћом П, сѝ̀ћем/сѝ̀ћом, ѝ̀љем/ѝ̀љом К, П, а множинске форме обично гласе: б̀рвна – б̀рвāнā – б̀рвнима Д, П, б̀рда – б̀рдā – на б̀рдима, врáиā – врáиā – за врáиѝима/врáиѝма К, П, врѝмѝена – врѝмѝенā – у д̀вѝм врѝмѝенма/врѝмѝенма, òведа – òвѝдā – òведѝма / òведѝма, дѝбло – дѝбāлā, звòна – звòнā – звòнима П, имѝена – имѝенā – òо имѝенма/имѝенма, јаја – јајā – јајима Д, К, П, кòла – кòлā – с кòлѝима – на кòлма/на кòлма К, П, ко̀лиѝа – ко̀лиѝā – ко̀лиѝима К, лѝ̀ђа – лѝ̀ђā – на лѝ̀ђима Д, П, мјѝсѝа – мјѝсѝā – у мјѝсѝима Д, К, П, ѝ̀сма – ѝ̀сāмā, ѝ̀лѝа – ѝ̀рекò ѝ̀лѝā – на ѝ̀лѝима П, ѝ̀òља – ѝ̀òљā – у ѝ̀òљма, ѝ̀рса – ѝ̀рсā/ѝ̀рси'у – на ѝ̀рсима, ра̀мена – ра̀менā – на ра̀менма Д, П, рѝбра – рѝбāрā/рѝбāрā – òо рѝбрѝма/рѝбрѝма, сѝла – сѝлā òо сѝлѝима/òо сѝлма П, ѝ̀сѝа – ѝ̀сѝā – ѝ̀сѝима К, П и сл. Од форми с наставцима некадашњих тврдих основа, иначе прилично честих у ијекавским говорима размештеним западније од Врбаса (в. нпр.

цима, позната форма ген.–ак. мн. *њѝј̄ā: гòлазѝ ù њѝ'ā ѝ̄доц* К, *изме-ђу њѝ'ā цѝла* Д, иако је сами врло ретко употребљавају⁴. На то да се и дејства локалне фонетске козметике огледају у уобичајеним изговорним ликовима форми појединих личних заменица скренута је пажња у раду о важнијим гласовним особинама овога говора (в. ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 236 и 248). Двојства облика неких других именичких заменица која оличавају примери: *шѝ̄ò ми р̄аđѝш?* Д, К, П, и: *шѝ̄â е?* К, П, *шѝ̄â си сѝ̄âо?* П, затим: *о-ч̄е̄а њеш òв̄ò* Д, и: *вр̄âи зн̄а ò-шѝ̄â òн* К, те: *с н̄ек̄ѝм/н̄е-с-к̄ѝм* К, П, *с н̄еч̄ѝм/н̄е-ш-ч̄ѝм* Д, П, *ог н̄ѝко̄и/н̄ѝ-о̄ѝ-ко̄и, за нѝшѝ̄а (за нѝшѝ̄о)/н̄ѝ-за-шѝ̄о, с н̄ѝч̄ѝм/н̄ѝ-ш-ч̄ѝм* П, и сл., позната су и овде, као, уосталом, и у низу других наших говора.

Облици показних заменица *òв̄âј/òв̄ѝ (òв̄â, òв̄ò)* и *òн̄âј/òн̄ѝ (òн̄â, òн̄ò)*, осим у ликовима с краткоузлазним акцентом, појављују се каткад и у прозодијским ликовима типа: *òв̄âј/òв̄ѝ* Д, К, П, *ог òв̄ê/òг ов̄ê* Д, П, *òв̄òї/òв̄òї, òв̄òј* П, *òн̄âј/òн̄ѝ* Д, П, *с òн̄у сѝр̄âну* К, а с краткосилазним акцентом понекад се остварују и поставе упитно-односне заменице *кò'ѝ (кòј̄â, кò'ê/кòј̄ò)*, посебно онда кад се она употребљава у упитном значењу: *кòј̄â гòлазѝ?* П, *кòј̄â сѝр̄âна?* К, *кò'ê ѝ̄г̄у?* П, *кò'ѝ ...?* Д, К, П, *кòј̄ò ѝр̄âж̄ê ?* Д. Изгледа, међутим, да је познато једино: *њ̄езин* чòек Д, П, *њ̄езина* дјèца К, *њ̄езини* сѝнови Д, П, *њ̄езинòї* м̄ужа П⁵.

Форме демонстративних заменица с аналошким *о-* типа: *òѝ̄âј, òѝ̄â, òѝ̄ò* – познате, иначе, бројним штокавским говорима⁶, међу којима и икавскошћакавским и ијекавскошћакавским говорима из ближег окружења (в. ВАОТИЋ 1983: 132 и ДРАГИЧЕВИЋ 2007: 372) – данас су углавном познате у виду присећања да су „ст̄ар̄ѝ такò пòнекад гòвòрли“⁷, а на то да су стандардни облици показних заменица *ѝ̄âј, ѝ̄â, ѝ̄ò* увелико из употребе потиснули ликове форми *ѝ̄оји, ѝ̄оја, ѝ̄оје*, за које је, пре непуних тридесетак година, Ј. Баотић кон-

⁴ Баотић истиче да је у икавскошћакавском говору у околини Дервенте „код затјенице за 3. lice (...) u gen. (akuz.) pl. (...) најчешћи облик *н̄ѝа*, односно *н̄ѝја*“, али сматра да наведени облик ни у томе говору „није изворна особина (...), него је презет из говора становништва са којим су дошли у контакт на овом подручју“ (ВАОТИЋ 1983: 130).

⁵ Слично стање налазио сам и у говору Срба Бање Врућице крај Теслића (в. ДРАГИЧЕВИЋ 2007: 358).

⁶ В. нпр. РЕМЕТИЋ 1985: 284 и тамо поменуто литературу.

⁷ Две потврде: *òѝ̄ом гòбр̄òм* и *òѝ̄âј ѝ̄âмо* забележио сам у П од информатора рођеног 1914. године.

статовао да су „izrazita karakteristika ne samo ostalog, jekavskošćakavskog katoličkog nego i jekavskoštakavskog, pravoslavnog stanovništva derventskog kraja“ (ВАОТИЋ 1983: 131), речито упућује податак да сам ове друге форме у бројним спонтаним казивањима мојих информатора чуо свега три пута, па и њих у говору једне те исте особе: *īđjā žēna, īđī su lūdi, īđjōj je kūhi* П. Од облика заменице *сав*, Imam у материјалу: *сāv, сvā, сvē/сvō* Д, К, П, *сvēīā/сvēī – сvēму/сvēm/сvēm* П, *сvī, сvē, сvā – сvīū – сvīма* (ретко: *сvīем*) Д, К, П.

Напоредна употреба у говору сваког појединца форми придевских заменица у ликовима с оствареном променом *o > e* иза палатала (тип: *vāше – vāшем/vāшему, nāше – nāшеī/nāшеīа* и д.) са онима у којима се поменуте алтернације не спроводе (тип: *vāшо – vāшоīа, nāшо – nāшоīа, чīō* и сл.) остварује се на начин који практично онемогућава да се поузданије процени који су од наведених ликова фреквентнији. Јесте да се у мојој грађи од облика придевских заменица, осим већ наведеног примера *сvīем*, нашло и неколико других примера са очуваним наставцима старих тврдих основа: *мō'и'ē, мō'и'ēm, о мō'и'ēm, с īī'ē, īī'ē* П и *сvō'и'ē* К, али у укупној маси слушајева такве форме данас представљају ретку и спорадичну појаву. Отуда се не може закључити како и данашње говорно стање потврђује Баотићеву оцену говора дервентских Срба по којој су у њему „u Isg, te u GDIL pl. pridjevsko zamjeničke promjene uobičajeni (...) nastavci tvrdih osnova“ (ibid.: 185).

Придеви

8. Ако се занемари чињеница да се, слично као у неким другим нашим говорима (в. нпр. ДЕШИЋ 1976: 252, као и ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 157 и 2007: 357–358), придевске форме ном. јд. *vēликī, јакī* и *мáлī* знају појављивати у функцији и неодређеног и одређеног придевског вида (*бī'о сам vēликī* К, П, *јōш сам, брāше, јакī* П, *īāj јакī* Д, П, *бī'о мáлī* К, *днī мáлī* П), акценатске посебности у облицима ном. јд. између неодређеног и одређеног придевског вида у већини случајева сасвим су препознатљиве: *врūћ, врūћа, врūћо/врūће* : *врūћī, врūћā, врūћō/врūћē* К, П; *īáдан, īáдна, īáдно* : *īáднī, īáднā, īáднō* Д, П; *дōбар, дōбра, дōбро* : *дōбрī, дōбрā, дōбрō* Д, К, П; *дубок, дубōка, дубōко* : *дубокī, дубокā, дубокō* П; *жуīи, жуīа, жуīо* : *жуīиī, жуīиā, жуīиō* Д, П; *крāишак, крāишкa, крāишкo* : *крāишкī, крāишкā, крāишкō* К, П; *сīāр, сīāра, сīāро* : *сīāрī, сīāрā, сīāрō* Д, К, П; *шīрок, шīрōка, шīрōко* : *шīрокī, шīрокā, шīрокō* П, и

др. Међутим, укупна превласт деклинационих форми придевско-заменичке промене утиче на то да се у облицима косих падежа ове акценатске дистинкције све више потиру. Тако, на пример, појаве облика неодређених придева: *жyӣи, лyд, мр̄ӣиав, с̄ӣа̄р* и др. у прозодијским ликовима типа: *жyӣӣо̄и(а) – жyӣӣо̄м(е), лyд̄о̄и(а) – лyд̄о̄м(е), мр̄ӣӣв̄о̄и(а) – мр̄ӣӣв̄о̄м(е), с̄ӣа̄р̄о̄и(а) – с̄ӣа̄р̄о̄м(е)* и сл., по фреквенцији нимало не заостају за употребом ликова типа: *жyӣӣо̄и(а) – жyӣӣо̄м(е), лyд̄о̄и(а) – лyд̄о̄м(е), мр̄ӣӣв̄о̄и(а) – мр̄ӣӣв̄о̄м(е), с̄ӣа̄р̄о̄и(а) – с̄ӣа̄р̄о̄м(е)*, и д. Форме именске промене нису сасвим ишчезле, али се оне данас могу чути углавном у посебним говорним приликама: *гај жӣву а мр̄ӣву како д̄ћеш П, жӣва ме се не̄ћē дочēйаӣи К, и од малēна м̄оре б̄ӣӣ ма̄њ̄и, ј... ӣе ба̄лава Д, на̄шлӣ ја мр̄ӣва, од с̄ӣа̄ра не̄ б̄ӣ не̄ӣ с̄ӣа̄ро П.*

За случајеве јављања придевских форми с наставцима старих тврдих основа типа: *јакӣē, ма̄лӣēм, с̄ӣа̄рӣē, с̄ӣа̄рӣēм П* у *Календеро̄вцима Г̄орњӣēм К*, у основи вреди опаска из т. 7 дата за сличне облике придевских заменица. Форме с наставцима некадашњих меких основа какве налазимо у примерима: *б̄о̄љ̄ӣм Д, К, П, до̄њ̄ӣм П, ӣра̄б̄лама д̄р̄вен̄ӣм Д, П, ӣдла д̄р̄веч̄нӣ а ӣдла р̄ӣлов̄анӣ Д, у д̄р̄вен̄ӣм кӣерма К, у д̄убок̄ӣм ӣӯмама Д, са за̄ӣреж̄нӣм к̄о̄лима К, П, ја̄ч̄ӣм Д, К, П, с ма̄лӣм ка̄занма Д, ӣд̄ӣнулӣ б̄о̄ра̄ца̄ К, с̄ӣа̄рӣм Д, К, П, и сл., данас увелико преовлађују. Као и у облицима неких именица (в. нпр. т. 2 и 5) и придевских заменица (в. т. 7), и у придевским се формама недоследно остварују алтернације *о>е* у позицијама иза палатала, тако да је у говору готово сваког појединца могуће сусрести двојства ликова типа: *б̄о̄љ̄ē/б̄о̄љ̄ō – б̄о̄љ̄ēӣ(а)/б̄о̄љ̄ōӣ(а) П, вр̄ӯћē/вр̄ӯћō – вр̄ӯћēӣ(а)/вр̄ӯћōӣ(а) К, П, за̄д̄њ̄ēӣ/за̄д̄њ̄ōӣ К, м̄ла̄ћ̄ēм/м̄ла̄ћ̄ōм Д, К, П, сла̄ћ̄ē/сла̄ћ̄ō К, П, ӣвр̄ћ̄ē/ӣвр̄ћ̄ō Д, К и сл.**

Принципски гледано, компарација је стандардна: *б̄о̄љ̄ӣ/б̄о̄љ̄ā, в̄ӣӣӣ/в̄ӣӣā, ла̄кӣӣ/ла̄кӣā, м̄екӣӣ/м̄екӣā, сла̄бӣӣ/сла̄бӣā, с̄ӣа̄рӣӣ/с̄ӣа̄рӣā, ӣвр̄ћ̄ӣ/ӣвр̄ћ̄ā* и др., а о томе да и неке локалне фонетске посебности понекад утичу на формирање појединих ликова облика компаратива говори не само неколико потврда изложених у претходном пасусу (тип: *б̄о̄љ̄ō, ӣвр̄ћ̄ō*) већ и потврде типа: *здр̄ав̄и К, П, с̄ӣа̄рӣ Д, К, П, односно: љ̄ев̄ӣӣ/љ̄ев̄ӣā Д, П, презентоване у раду о важнијим особинама гласовног система овдашњег говора (ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 242, 244). Прозодијски ликови облика суперлатива типа: *на̄ј̄в̄е̄ћ̄ā/на̄ј̄в̄е̄ћ̄ā П, на̄ј̄д̄е̄б̄љ̄ӣ/на̄ј̄д̄е̄б̄љ̄ӣ К, П, на̄ј̄кра̄ћ̄ӣ/на̄ј̄кра̄ћ̄ӣ, на̄ј̄м̄екӣӣ/на̄ј̄м̄екӣӣ Д, К, П и д., употребљавају се напоредо са онима типа: *на̄ј̄в̄е̄ћ̄ā/на̄ј̄в̄е̄ћ̄ā, на̄ј̄д̄е̄б̄љ̄ӣ/на̄ј̄д̄е̄б̄љ̄ӣ, на̄ј̄кра̄ћ̄ӣ/на̄ј̄кра̄ћ̄ӣ, на̄ј̄м̄екӣӣ/на̄ј̄м̄екӣӣ* и сл.**

По свему судећи, ни говори мештана ових трију насеља не знају за ликове неодређеног облика придева *īū̄hī*⁸, а у Д и П сам у говору најстаријих мештана, уз стандардни лик *jědnāki*, слушао и гласовну поставу *jědnāci*. Разуме се, присвојни придеви од мушких имена и хипокористика типа *Jóvo*, *Ráge*, обавезно се овде граде суфиксом *-ин*, при чему, изгледа, квантитет вокала у наведеном суфиксу често варира и у говору једне те исте особе. Исп.: *Jóvīn*, *Lázīn*, *Mílīn*, *Čégīn* Д, К, П, са нимало необичним: *Jóvīn* К, *Lázīn* Д, *Mílīn* Д, П, *Rágīn*, *Čégīn* П и др. Добро позната прозодијска двојства одликују и овде форме придева *īor̄nī/īor̄nī* и *gōnī/gōnī*, а уз обичнију употребу у сва три насеља придевских форми с дугим суфиксалним вокалом у облицима ном. јд.: *bālāv*, *blēsāv*, *īārāv*, *īrbāv*, *křvāv*, *mūīāv*, *slīnāv*, *čūīāv* и д., нису необични ни њихови ликови какве оличавају забележени примери: *bālāv*, *křvāv* Д, *křvāv*, *křvāva* (ако е добра и за цуру се каже да е *křvāva*) К, *īārāv*, *жīlāv*, *ћlāv*, *имурāv* П.

Бројеви

9. Као и у другим нашим говорима, редовна промена основног броја *jědan* (*jědna*, *jědno*) је и у овоме говору неспорна. Осим примера типа: *jědnōi cīna*, *код jědnē udōvičē* К, *код jědnōi* īūj* Д, К, П, *gōiō īāmo jědnōj* К, П, *на jědnōm mjēsīu* Д, К, П и сл., потврђују је, између осталог, и примери у којима се овај број јавља на крају вишечланих бројних конструкција: *rāniō dvādesētī* и *jědnu īzbjēlīcu* К, *īrīdīsētī* и *jědnōm*, *cīō īedēs jědnōi* Д, *у cīō jědnōj kūhi* П. С обзиром на то да сам био у прилици да забележим спорадично јављање облика типа: *код њī dvājū*, *њīма dvāma* П, *од њī dvīū*, *њīма dvēma*, Д, К, П, *и њīма īrēma* П, ни за промену основних бројева *dvā/dvīe* и *īrī* не може се рећи да је посве непозната, али је чињеница да се ови бројеви све чешће употребљавају као непроменљиви. Трагове промене кардиналног броја *četīri* (говори се углавном: *čētīrī*) нигде нисам забележио. Карактеристични гласовни ликови у којима се у говору остварују неки други основни бројеви видљиви су из појединих примера разасутих по одељцима рада у којем се приказују гласовне особине овога говора (исп. ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 233–235, 241–242 и 246).

⁸ Тако је и у главнини других северозападних ијекавских говора. Исп. ДЕШИЋ 1976: 252, те ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 157 и 2007: 373.

По придевској промени, дабогме, редовно се деклинирају сви редни бројеви: *й̀рвѝ – й̀рвѝ – й̀рвѝм*, *гр̀уѝ – гр̀уѝ – гр̀уѝм* Д, К, П, *чѝтѝврѝѝ – и чѝтѝврѝѝм* П, *чѝтѝрѝѝ ѝдгинѝ* К, *двѝнѝсѝѝ* Д, К, *й̀рѝнѝсѝѝ*, *чѝтѝрнѝсѝѝ* К, *чѝтѝрѝс гр̀уѝѝ/чѝтѝргѝсѝѝ* и *гр̀уѝѝ* П, *чѝтѝргѝсѝѝ ѝсмѝ* К, *й̀егѝс³ гр̀уѝѝ* Д, *с й̀егѝсѝѝм* ил *сѝѝѝѝм* П и др., а од којих падежа збирних бројева *двѝе/двѝе* и *й̀рѝѝ/й̀рѝѝ* забележио сам свега три облика: *ѝд њѝ двѝѝа* П, *њѝма двѝма* К, П, *й̀рѝма* П. Збирни бројеви од четири па навише претежно се граде суфиксом *-еро* и углавном се не деклинирају: *чѝтѝверо*, *й̀ѝѝеро*, *шѝсѝѝеро* Д, К, П, *ѝсмеро* К, П, *дѝсѝѝеро* Д, К, П, *јѝдѝнѝсѝѝеро* Д, *двѝнѝсѝѝеро* К, П, *й̀ѝѝнѝсѝѝеро* К, и др., а формант *-ор-* обичнији је свуда код бројних именица: *чѝтѝѝѝ(у)ѝа*, *й̀ѝѝѝѝ(у)ѝа*, *шѝсѝѝѝ(у)ѝа*, *сѝдѝѝѝ(у)ѝа*, *дѝвѝѝѝ(у)ѝа* итд. Обичне су у свакодневној употреби и бројне именице типа: *двѝѝѝа*, *й̀рѝѝѝа*, *й̀ѝѝѝѝѝа*, *шѝсѝѝѝѝа* и др., односно оне типа: *двѝѝѝѝа*, *дѝвѝѝѝѝа*, *дѝсѝѝѝѝа*, *чѝтѝрнѝсѝѝа* и сл.

Глаголи

Простѝе ѝлаѝолске форме

10. Као и у другим ијекавским говорима у северозападним пределима, и овде су облици имперфекта и глаголског прилога прошлог ишчезли из система глаголских облика. Од облика имперфекта нисам био у прилици да забележим ни његове остатке оличене у примерима типа: *бѝѝѝе*, *бѝѝѝѝе*, какви се, иначе, спорадично могу чути у неким другим говорима ијекавског северозапада (исп. ПЕТРОВИЋ 1973: 119, ДЕШИЋ 1976: 265, ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 163 и ДАЛМАЦИЈА 1997: 131), док се од облика прилога прошлог, као и у другим нашим говорима који знају за његово губљење, изгледа, употребљава једино новоимпортована попридевљена форма *бѝѝѝѝ*: *бѝѝѝѝ влѝсѝѝ* К, П, *бѝѝѝѝ Јуѝѝслѝѝѝѝа* Д, К, П, *бѝѝѝѝѝ влѝсѝѝѝѝку* Д, К, *бѝѝѝѝѝ ѝѝѝѝа* Д, *мѝѝѝѝ бѝѝѝѝѝѝ* К, и сл. О осталим простим глаголским облицима, у најкраћим цртама, саопштавам следеће:

а) *Инфинитѝв*. На то да се овде у облицима инфинитива глагола често, делимично или у потпуности, редукује завршно-и (тип: *рѝдѝѝѝѝ/рѝдѝѝѝѝѝ*), скренуле су пажњу бројне потврде наведене у т. 5 помињаног рада о гласовним особинама овога говора (ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 236–237), а из тамо наведених потврда видљиво је и то да се покраћене инфинитивне форме типа *вѝѝѝ*, *гѝѝѝ* и сл., остварују у двојаким прозодијским ликовима: *вѝѝѝ/вѝѝѝ*, *гѝѝѝ/гѝѝѝ*, *нѝѝѝ/нѝѝѝ* и д. С друге

стране, својим обавезним акцентом на иницијалном слогу прозодијски ликови покраћених инфинитивних композита типа: *gòvesīī*, *īscīēh*, *īscīlesīī*, *ògvēsīī*, *òīlēsīī*, *ūbōsīī*, *ūvesīī* и д., разликују се од одговарајућих непокраћених, које обично имају акценат на унутрашњем слогу: *govēsīī*, *iscīēhi*, *ogvēsīī*, *ubōsīī*, *uvesīī* и сл. Примери типа: *đīīnīī(u)* К, П, *krēnīī(u)* Д, *mēīnīī(u)* Д, К, П, *uīōnīī(u)* П, *šāīnīī(u)* К, П и сл., упућују на то да и ови говори знају за промену *ну > ни* у основама глагола III Белићеве врсте⁹. Нисам, међутим, приметио да су овде познати онакви случајеви удвајања инфинитивних наставака какве су поједини дијалектолози спорадично сусретали у неким другим говорима (в. нпр. ПЕЦО 1964: 160 и 1982: 151, односно ПЕТРОВИЋ 1978: 104). Говор, изгледа, не зна ни за инфинитивну форму *velēīī*, а напоредо са *mēīāīī(u)*, употребљава се и гласовна постава *mēhāīī(u)*. Познат је инфинитивни лик: *vrīēhi* Д, К, П, али је сасвим обично и: *vrīšīī(u)* Д, К, односно: *vrīšāīī(u)*, *ovrīšāīī(u)* П. У П сам забележио и инфинитивне форме итератива: *biјāvaiī* и *šīāvaiī*.

б) *Презенīī*. Систем презентских наставака у овоме говору разликује се од стања које карактерише наш књижевни језик углавном по томе што се, као и у главнини других босанских говора, у 1. л. јд. презента глагола *моћи*, напоредо са све експанзивнијим обликом *мòу*, употребљава и форма *мòрем*. За разлику од прилика које владају у говорима источне Херцеговине (исп. ПЕЦО 1964: 149), овде се редовно говори и: *вèлīm*, *вīдīm*, *вòлīm*, а према уобичајеним презентским ликовима *јèдем – јèдеш – јèде* и д. у говорима западније подскупине северозападних ијекавских говора (в. ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 168 и 1999: 390–392), овде се облици презента наведеног глагола редовно остварују у стандардним прозодијским ликовима: *јèдèм – јèдèш – јèдè* и сл. Примери типа: *вúчèм – вúчèш* Д, К, П, *īrīзèм – īrīзèш* Д, *зèбèм – зèбèш* Д, К, П, *īрèдèм – īрèдèш* К, П, *īшúчèм – īшúчèш* Д, К, П и д., међутим, показују да ни овај говор, као ни знатан број других наших говора (исп. нпр. РУЖИЧИЋ 1927: 149, ВУКОВИЋ 1940: 319, ПЕЦО 1964: 188, ПЕТРОВИЋ 1973: 15 и 1978: 23, ДЕШИЋ 1976: 209, СТАНИЋ 1982: 82, ДАЛМАЦИЈА 1997: 45, ДРАГИЧЕВИЋ 2001: 180 и 2007: 353, КОЗОМАРА 2009: 534 и др.), не зна

⁹ Појава је позната и бројним другим икавским и ијекавским говорима из ближег и нешто даљег окружења. Исп. ИВИЋ 1985: 179 и 201, ДЕШИЋ 1976: 263, 265–266, ВЈЕЛАНОВИЋ 1978: 23, ПЕЦО 1982: 158–163, ВАОТИЋ 1983: 136–137, ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 171–172 и 2007: 333, ДАЛМАЦИЈА 1997: 127, РАМИЋ 1999: 382, VALJEVAС 2002: 231–232, те КОЗОМАРА 2005: 85.

за дужи изговор завршног вокала презентске основе код низа глагола прве Белићеве врсте, док, упркос општем утиску да још увек овде преовлађују случајеви чувања поста акценатске дужине у облицима презентса са основом на *-је*: *вјерујем* Д, *іріџе* Д, К, *дѡбиџе* Д, П, *закүџе*, *казуџе*, *казуџемо*, *күџе*, *ѡсїаџеш* П, *ірізнаџе* К, *расїаџемо се* П, *сакриџем се*, *сакриџе* К, П, *сашнїџе*, *сїџемо*, *сїџе* П, *не снїџе* К, *чүџе* Д, *чүџемо/чүџемо* П, *їуїуџе* К, примери типа: *брїџе се*, *күџе* Д, *їребакүџе*, *їрізнаџе*, *слүжбуџе* К, *зайїсуџе*, *ѡсїаџе*, *їљүџе*, *їѡзнаџе*, *расїаџе се*, *уїѡзнаџе*, *чүџе* П, упућују на то да, ипак, општепозната колебања¹⁰, нису посве мимоишла овај говор. Прозодијска двојства инфинитивних форми типа: *дѡвесї/дѡвесїш*, на која је скренута пажња у претходној т. 10а, не огледају се толико у облицима презентса ових глагола пошто у њима преовлађују ликови са акцентом на унутрашњем слогу: *дѡвѣдџем* Д, *дѡвѣдџе* Д, П, *дѡвѣдү* П, *завѡдџе* К, *завѣдџе* П, *исїѣчџеш*, *исїѣчџемо* Д, *исїлѣїџе* П, *ѡвѣдџеш*, *ѡвѣдү* К, П, *їревѣзџе се* К, *убѡдџеш* П, *увѣдџеш* Д, а знатно ређе јављају се они с акцентом на иницијалном слогу: *зѡбѡдџеш* Д, *исїѣчџе*, *їревѣзџе* П, *уведџе* К. Дилема нема ни кад су у питању акценти презентских облика: *жѣлїмо* – *жѣлїїџе*, *їмѡмо* – *їмѡїџе*, *чїїїѡмо* – *чїїїѡїџе* и д., пошто су овде углавном непознати ликови типа: *желїмо*, *имѡмо* и сл. Облици презентса глагола *дѣїш(и)* гласе: *дѣђџем*, *дѣђџеш*, *дѣђџе*, *дѣђџемо* ...*дѣђү*, глагола *жѣїш(и)*: *жѣњџем*, *жѣњџеш*, *жѣњџе*, *жѣњџемо* ...*жѣњү*¹¹, а глагола *їкѡш(и)* обично: *їкѡш* ..., *їкѡјү*¹². Обавезно је од *уљећ(и)* и *унїћ(и)*: *уљеїнџем*, *уљеїнџеш*, *уљеїнџе*..., *уљеїнү*, и: *унїћџем*, *унїћџеш*, *унїћџе*, *унїћџемо*..., *унїћү*, од *мѣїаїш(и)/мѣїаїш(и)*: *мѣћџем*, *мѣћџеш*..., *мѣћү*, а уз инфинитивну форму *вршїаїш(и)* (т. 10а), забележио сам и облике презентса: *вршїаїшмо*, *вршїаїш* П. За разлику од стања у суседним икавскошћавским говорима у којима преовлађују ликови типа *їћџем* и *дѡјдџем* (ВАОТІС 1983: 143), овде је редовно: *їдџем* – *їдџеш*, односно: *дѡћџем* – *дѡћџеш*. Стандардне основе чувају се и у облицима презентса глагола треће Белићеве врсте: *бѡцнџеш*, *їурнџе* П, *дїурнџе*, *зѡвнџем*, *зѡвнџе* К, *зѡвнџемо* Д, П, *крѣнџеш* Д, *крѣнџемо* П, *мѣїнџе* Д, К, *мѣїнџемо* Д, П, *їѡкиснџе* К,

¹⁰ О њима постоје бројни подаци у нашој дијалектолошкој литератури. В. нпр. Ружичић 1927: 149, Вуковић 1940: 319, Петровић 1978: 23, Симић 1978: 18, Николић 1991: 79–81, Ђуровић 1992: 235, Далмација 1997: 45, Драгичевић 2001: 181 и 2007: 353–354, Николић 2001: 265, Вујадиновић 2007: 76, и др.

¹¹ У дервентским икавскошћавским говорима обичније су поставе типа: *жѣњџем* – *жѣњџеш* (в. ВАОТІС 1983: 147).

¹² Овакве форме познате су и дервентским шћавцима, али у томе говору, ипак, доминирају облици типа: *їкѡјџем* – *їкѡјџеш* и д. Исп. ВАОТІС 1983: 145–146.

скѝнѣ П, скрѣнѣш, скрѣнѣ К, П. Од глагола *гѣи* и *знѣи* најчешће се употребљавају презентске форме типа: *гѣм – гѣш* и *знѣм – знѣш*, знатно ређе оне типа: *гѣгѣм – гѣгѣш* и *знѣгѣм знѣгѣш*, док се, изгледа, најређе употребљавају форме које оличавају примери: *ако гѣгнѣ бѣше дѣбро* К, *да нам гѣгнѣ ђнѣ иѣмо*, и: *сѣмо да знѣгнѣ иѣ са-чѣваи* П. Још увек су обичнији у употреби и облици презента глагола *сѣи(у)*: *сѣм, сѣш, сѣ ...*, *сѣ*, али их све више потискују они од глагола *сѣсаи(у)*: *сѣсѣм, сѣсѣш, сѣсѣ* и д. Напоредо са облицима: *сѣгѣм – сѣгѣш*, јављају се и форме: *сѣгѣнѣм – сѣгѣнѣш*, а уз обичније презентске ликове типа: *зѣгѣ, иѣгѣгѣ се иѣ* Д, П, *кѣиѣ, ирѣкаиѣ* Д, К, П, *ѡиѣмѣ, ѡиѣмајѣ* К, П, *сѣиѣ, сѣиѣмо* Д, *ирѣсиѣ* П, *ѡгѣзѣмајѣ*, *ѡзѣмѣ* К, П, сусрећу се и они типа: *зѣзѣиѣ* П, *кѣиѣ* Д, К, П, *ѡиѣмѣ* К, П, *сѣиѣ*, *ѡзѣмѣ* П. Облици презента помоћних глагола *биѣи* и *хиѣиѣи* (у овдашњем говору обично: *иѣиѣ*) гласе: *бѣгѣм – бѣгѣш – бѣгѣ – бѣгѣмо – бѣгѣиѣ – бѣгѣ*, односно: *ѡиѣ(иѣ)/нѣиѣ – ѡиѣш(иѣ)/нѣиѣш – ѡиѣ(иѣ)/нѣиѣ – ѡиѣмо(иѣ)/нѣиѣмо – ѡиѣиѣ(иѣ)/нѣиѣиѣ – ѡиѣ(иѣ)/нѣиѣ*.

в) *Аорисѣи*. Несигуран положај велара *х* у сугласничком систему овдашњег говора (в. ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 247–248) условљава да се и овде, као и у бројним другим нашим говорима, 1. л. јд. аориста обично остварује без завршног *-х*: *виѣо* Д, К, П, *гѣи се* Д, К, *гѣо* Д, П, *завѣко се иѣмо* П, *лѣи* Д, К, *мѣкнѣ ђнѣ* П, *иѣдо на рѣку* К, *рѣко* Д, К, П, *сѣгѣо* П, *сѣиѣдо* Д, К и сл., а познати су и случајеви његовог јављања без икакве морфолошке ознаке: *виѣе ја* Д, П, *гѣе му* К, *гѣе се и ја* Д, П, *ѡвѣче се ја нѣкако* П, мада се, изгледа, не остварују тако често као у неким другим ијекавским говорима из северозападних крајева (исп. ДЕШИЋ 1976: 264, ПЕТРОВИЋ 1978: 105, ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 162 и ДАЛМАЦИЈА 1997: 130). Исто тако, за разлику од стања у главнини других северозападних ијекавских говора¹³, па и икавскошћакских говора из најближег суседства (в. ВАОТИЋ 1983: 139), у којима су у аористним облицима 1. и 2. л. мн. уравнати наставци *-шмо* и *-шѣе*, у овом говору наведени облици нису нимало необични ни у ликовима са стандардним наставцима *-смо* и *-сѣе*: *бѣнѣсмо* К, *бѣцисмо* П, *гѣиѣсмо* Д, П, *гѣѣсѣе* Д, К, *ѡгѣсѣмо* Д, П, *ѡзѣбѣсѣе* Д, *ирѣѡмѣсѣмо* П, *ирѣиѣсѣмо* К, П, *рѣкосѣмо* Д, П и д., иако је могуће да су у свакодневном говору форме типа: *бѣ-*

¹³ В. о овоме: ПЕТРОВИЋ 1973: 119 и 1978: 105, ДЕШИЋ 1976: 264, ВЈЕЛАНОВИЋ 1978: 25, ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 163–164, 1997: 198 и 2007: 376, ДАЛМАЦИЈА 1997: 130 и тамо поменутој литератури.

нушиѣ Д, К, *гѣіошмо* Д, *гѣошмо* Д, К, П, *гѣошиѣ* Д, К, *гонѣсошмо* К, *наѣошмо* К, П, *ѣдошмо* Д, К, *ѣзѣошмо* П, *ѣрѣлѣмишмо* К, *рѣкошмо* Д, К, П, *рѣкошиѣ* Д, К, *сјѣдошмо* К, П, *уѣдѣзнашмо* П и сл., још увек нешто фреквентније. Стоји, међутим, и чињеница да појединци различите ликове наведених форми аориста понекад употребљавају у истој реченици: *слѣіашиѣ нам и нѣ ѣрѣјнусиѣ* П. У вези са квантитетом завршног вокала у аористним облицима 3. л. мн., по чему се, иначе – како то досадашња дијалектолошка истраживања показују – поједини северозападни ијекавски говори међусобно донекле разликују (исп. ПЕТРОВИЋ 1973: 18, 119, ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 163 и 2007: 376, ДАЛМАЦИЈА 1997: 130 и КОЗОМАРА 2009: 535), напомињем да се, упркос неколико забележених потврда типа: *вѣдишиѣ* П, *гѣошиѣ* Д, П, *ѣдошиѣ* Д, К, апсолутна превођ ликова с краћим изговором завршног вокала не може доводити у сумњу: *бѣнушиѣ*, *гѣошиѣ*, *ѣдошиѣ*, *рѣкошиѣ* Д, *гѣошиѣ*, *ѣдошиѣ*, *сѣіавишиѣ*, *сѣііошиѣ* К, *вѣдишиѣ*, *гѣдошиѣ*, *гѣіошиѣ*, *гѣошиѣ*, *зѣвнушиѣ*, *мѣіишиѣ*, *ѣдошиѣ*, *рѣкошиѣ*, *сѣзвѣшиѣ*, *сѣіавишиѣ*, *сѣііошиѣ* П.

г) *Имѣратив*. Прикупљена грађа показује да у укупној маси случајева преовлађују стандардне поставе овог глаголског облика: *вѣзи*, *вѣрѣдѣј*, *іѣднѣ*, *гѣј*, *знѣј*, *ѣдѣ*, *ѣдѣиѣ*, *ѣдѣчнѣ*, *рѣдѣ*, *рѣдѣиѣ*, *сјѣдѣ*, *ѣзѣми*, *ѣзѣмишмо*, *чѣкѣј*, *чѣкѣјѣшмо* Д, *бјѣжѣ*, *вѣдѣ*, *вѣдѣиѣ*, *гѣј*, *гѣјшмо*, *завѣрѣши*, *завѣрѣшишмо*, *зѣшлѣјфѣј*, *кѣжѣ*, *кѣжѣшмо*, *кѣжѣиѣ*, *ѣдѣчињѣ*, *ѣрѣчѣііѣјѣшмо*, *ћѣіиѣ*, *чѣііѣј* К, *бѣѣци*, *бѣѣцишмо*, *бѣѣциѣ*, *бѣѣри*, *бјѣжѣ*, *вѣдѣ*, *ѣрѣјѣј*, *ѣрѣјѣшмо*, *гѣј*, *гѣјѣшмо*, *гѣоѣ*, *гѣоѣиѣ*, *жѣњѣ*, *лѣіиѣ*, *нѣдѣ*, *рѣѣци*, *сјѣдѣ*, *сјѣдѣиѣ*, *снѣћѣ се*, *ѣрѣчѣ*, *ѣћѣ*, *ѣћѣиѣ*, *ѣзѣми*, *ѣзѣмиѣ*, *унѣћѣ*, *чѣкѣј*, *шѣішѣј*, *шѣішѣјѣшмо* П. Упркос томе, међутим, и овде, као и у другим говорима ијекавског северозапада – а и не само у њима – свакодневне говорне форме овога глаголског облика остварују се у ликовима с бројним гласовним редукцијама. На готово обавезно губљење завршног -ј из финалне секвенце -ѣј (тип: *нѣсѣ*, *ѣдѣіі*), као и завршног -ј у позицијама испред енклитика са иницијалним ј- (тип: *гѣј-јѣј ѣѣѣ*, *чѣкѣј-јѣ ѣіѣшмо*), скренуо сам пажњу у раду о гласовним особинама овдашњег говора (ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 243), а овде, као илустрацију, наводим и неколико других облика императива у којима се остварују гласовне екстраполације: *бјѣжѣ^ш* П, *бјѣжѣшмо*, *бјѣшиѣ* Д, К, П, *вѣіѣ* Д, П, *вѣіѣ* Д, К, П, *вѣсѣ* К, *іѣднѣ* Д, К, *ѣиѣ* Д, К, П, *кѣіиѣ* К, П, *нѣдѣ* Д, *ѣиѣ* К, П, *рѣѣшмо* К, *рѣѣѣшмо* Д, К, *сјѣіѣ* Д, К, П, *ћѣіѣ* П и д. Факултативну појаву представљају случајеви јављања његових форми с партикулом -*ге(р)*: *вѣзѣдѣр ѣѣѣѣѣ* П, *гѣјѣдѣ ѣіѣ рѣкѣјѣ* Д, П, *нѣзѣдѣ ѣѣѣ* Д, К.

д) *Глајолски придеви*. И облици придева радног, и облици придева трпног граде се на уобичајен начин: први, наставцима -о (<л), -ла, -ло; -ли, -ле, -ла, а други, наставцима -н, -на, -но (-ен, -ена, -ено) и -ӣ, -ӣа, -ӣо, односно: -ни, -не, -на (-ени, -ене, -ена) и -ӣи, -ӣе, -ӣа. На појаве глаголских придева радних појединих глагола у нешто другачијим гласовним ликовима од стандардних утичу претежно одређене вокалске промене, какве, на пример, представљају вокалске редукције и случајеви јављања аналошког *и* на местима старог вокала јат (тип: *вѣдила/вѣгла, вѣлила/вѣгла*), затим процеси упрошћавања самогласничких секвенци (тип: *дѣшѣ, ѣдѣ, мѣшѣ* и сл.), као и, делимично, промена *ну* > *ни* у основама глагола III Белићеве врсте: *крѣнили/крѣнѣли* Д, П, *мѣшѣни/мѣшѣла* Д, К, П, *скѣшѣла* К, П. Локална фонетска козметика, дабогме, утиче и на појаве нешто другачијих гласовних ликова глаголских придева трпних појединих глагола: *донѣшен* Д, П, *изнѣшено е свѣ* К, *нанѣшена је ѡзѣ* Д, *ошрѣшена* Д, П, *свѣ е ѣожевѣна* К, П, *ѣдмужѣна, ѣушѣен, рѣсѣушѣена* П и сл., а знатније томе доприноси и донекле другачија дистрибуција наведених наставака за творбу овога глаголског облика. Наиме, дистрибуционо поље наставака -ӣ је и овде, као и у главнини других наших говора¹⁴, нешто шире од оног у књижевном језику. Истина, оцена „нешто шире“ не значи да је овај наставак свуда где се јавља до краја потиснуо конкурентне наставке, али је чињеница да трпни придеви у гласовним ликовима типа: *дрѣжѣӣ/дрѣжѣӣа/дрѣжѣӣо, зѣкључѣӣ/зѣкључѣӣа/зѣкључѣӣо, кѣвѣӣ/кѣвѣӣо, свѣзѣӣ/свѣзѣӣа/свѣзѣӣо* и д., односно: *кѣшѣӣ/кѣшѣӣа/кѣшѣӣо, наѣравѣӣ/наѣравѣӣо, ѡсѣавѣӣ/ѡсѣавѣӣа, ѣрѣѣѣвѣӣ/ѣрѣѣѣвѣӣа/ѣрѣѣѣвѣӣо, сѣѣѣӣ/сѣѣѣӣа, ѣбѣѣѣӣ* и сл., нимало нису необични у овоме говору.

ђ) *Прилоі времена садашњег*. Постоји у глаголском систему говора овдашњих ијекаваца, али, без обзира на приличан број забележених потврда, понео сам утисак да му фреквенција није нарочита. Међу забележеним потврдама преовлађују примери типа: *ѣдѣ брзо, не знаѣш ишѣ ѣ, сѣдѣш ѣрѣш кућѣм* Д, *ѣдѣш ѣрѣш шумѣ, жѣвѣли мѣчѣш се, ѣдѣварѣш на камѣѣн* К, *бѣжѣш исѣрѣд ѣш, ѣдѣш ѣѣмо крај вѣдѣ, мрѣжѣш сѣме, вѣчѣш ѣѣш рѣкѣу* П, док су у свега три потврде забележени облици прилога садашњег у ликовима с нередуктованим завршним -и: *ѣрѣш ме ѣлѣѣш, сѣдѣш ѣушѣш дѣвѣн, зѣбѣѣш се ѣѣш ѣѣш*.

¹⁴ В. Драгичевић 2007: 377 и тамо наведену литературу.

Сложени ілаіолски облици

11. Опште је њихово својство то да се само по неким ситнијим појединостима понекад разликују од стандардних, а готово нимало од сличних форми какве су забележили бројни истраживачи других наших народних говора. Тако, на пример:

а) *Перфекта* је и овде, без сумње, најфреквентније претеритално време и један од најфреквентнијих глаголских облика уопште. Као и у другим нашим говорима, и овде је честа његова употреба у ликовима без облика помоћног глагола: *би'о м'лаџ^м іа м'орб, б'іла вур'уна ш'іо імала л'ончи'е, б'іла і'лаџ^м, в'дгу с'ііб і'д њ'б, і'днло с'і-л'ом, г'рвені' б'і'б к'а'іак, ж'івило і'о і'е'і'н'е'с'і'е'ро, ј'а р'аџ'і'о у' њ'б, м'а-л'і' казан'чи'ћи б'і'ли, св'е і'и'и о'дв'укло, св'е і'у'ј с'і'а'вало Д, б'і'о н'е'кад'а и і'і'ор, б'і'ла и ц'р'і'е'і'ња, б'і'ло р'у'жно, б'р'азду сл'а'і'б ко к'а'ши, і'д'гине б'і-ле с'у'шне, г'ош'б из в'о'јск'е, г'ош'б и р'аџ'і'о, і'м'б ч'а'р'д'а'к св'о'ј, и-С'о'чан-це о'шли у О'си'њу, о'ш'и'шли св'а'і'ови і'а'мо, у'м'рла му і'р'в'а ж'е'на К, б'і'б у з'а'друзи, б'і'ле у' њ'б' г'в'і'е і'р'ос'і'ор'і'е, в'а'мо б'і'ле в'е'р'і'е, г'а'љ'е ж'і'в'і'о о'в'де, г'о'шла с'е'љ'а'ч'к'а р'а'д'н'а з'а'дру'і'а, о'г'б і'о с'е'лу, і'д'і'н'б ми о'ш'а'ц у о'ном р'а'і'у, р'а'д'или н'а'ше њ'і'ве и з'е'м'ље П. Облици і'лусквам-і'ерфек'і'а су данас ретки, а ако се понекад и употребе, употребљавају се само оне његове форме које се граде помоћу перфекта помоћног глагола *би'и*: *б'і'б, с'јер'ом'а'к, н'а'ш'б н'е'к'у П, б'і'ла се у'д'а'ла у О'си-њу, о'на се б'і'ла с'і'р'е'мила К, і'а'м'а'н су б'і'ли с'і'і'ли П.**

б) У односу на стандардне форме, главну посебност међу облицима *фу'і'ура I* – колико се она, с обзиром на распрострањеност појаве и у другим нашим говорима, може уопште сматрати посебношћу¹⁵ – представља доследна употреба ликова: *го'ћу/г'о'ћу, го'ћемо, м'о'ћеш'е, н'а'ћеш'е, р'е'ћеш му, р'е'ће і'и, с'і'і'ћеш* и сл., док, у главнини случајева, облике *фу'і'ура II*, осим чињенице да се претежно граде од несвршених глагола, карактерише и суженост њиховог употребног поља на исказе типа: *ако б'у'д'еш і'ш'б, о'ш'в'ор'и о'чи К, ако б'у'д'у і'р'а'ж'или, в'р'д'а'ј како зн'а'ш Д, го'ћу ако б'у'д'е'м м'о'б П, і'р'і'чка'ћу док н'е буд'е'м і'м'б К, с'н'а'ћи се, ако і'е б'у'д'у і'і'ш'али П.*

¹⁵ Поодавно је проф. С. Реметић указао на „изненађујуће слабу дијалекатску подлогу стандарднојезичких форми *го'ћи ћу, го'ћи ћеш* (РЕМЕТИЋ 1985: 323), а његовој тадашњој оцени стварног стања у нашим народним говорима исказаној формулацијом по којој „од двају дијалеката који су ушли у подлогу књижевног језика један готово уопште не зна за футур грађен по том моделу, а ни у другом га нема у већини досад испитаних говора“ (ibid.: 323), ни данас се нема шта приговорити.

в) Облици *йошеницијала I* одликују се уравнатошћу форми помоћнога глагола у свим лицима: *бјѣжѡ би ја П, бјѣжѡли би њ вѣ Д, П, гѡли би ѡни, гѡѡ би шѣи П, знѡли би њ вѣ да ѡшеше Д, ја би рѣкѡ К, П, нѣ би шѣи мѡѡ огрѣдишѣ, љзѣли би ми Д, К, и сл.,* док је стварна фреквенција облика потенцијала II у свакодневној комуникацији такве природе да једва допушта констатацију по којој овакве форме још увек постоје у систему глаголских облика овога говора: *била би ѡишшла, нѣ би се бѣла ѡбећѡла П.*

Прилози

12. Као и у другим нашим говорима, и овде бројни фонетски чиниоци утичу на формирање њихових гласовних ликова. Међу њима су и они који упућују на обичност њиховог јављања у ликовима с покретним вокалом и у ликовима без покретног вокала (тип: *шѡг/шѡга, љвѣк/љвѣка* и д.), затим ликови на чије су формирање утицале вокалске супституције (*ѡномо, љишѣру, ѡишѣра*), вокалске редукције (*ѡѡр, вѡмо*), они у чијим се ликовима огледају различити рефлекси вокала јат (*ѡѡре/ѡѡри, ѡвгје/ѡвге/ѡвди, ѡѡслиѣ/ѡѡсле*), трагови ширих домашаја јекавског јотовања (*ћѣ, нѣће, ѡвће, ѡѡсљѣ*), екстраполације сугласника, као и јављања секундарних сугласника и партикула (*ѡвдека/ѡвдека, ѡѡѣ/ѡѡѣ/ѡѡѣи, ѡндѡк/ѡндѡр, ѡѡслѣн, шѡј/шѡје*), те утицаји метатеза и редукција фонемских низова (*воге, нѡге, ѡвгѡд, ѡзѡѡ/ѡзѡѡр*). У широкој су употреби, разуме се, и стандардне поставе прилога: *брзо, вѣчѣрас, гѡвно/гѡвно, гѡнас, зѡми/зѡми, зѡмѡс, јесѣнас, јѡчѣ, лѡни, љѣишѣ, љѣишѡс, мѡло, мнѡѡ* (јавља се и у дисимилационој постави: *млѡѡ*), *нѡћас, ѡѡзѡѡ, ѡѡзѡѡѡ, сѡнѡћ, сѡшѣра, шѡѡмо, шѡѡ* итд., а уз већ уобичајену форму *фѡно*, све чешће се употребљава и новија позајмљеница *сѡѡер* (*било им је сѡѡер, ѡѡворѡ сѡѡер, сѡѡер смо се ѡѡвели шѡѡмо* и сл.). Нису, дабогме, посве ишчезли из употребе ни архаичнији импорти, какве, на пример, представљају турцизми *бѡшка* (<тур. *başka* = посебно) и *зѣра* (<тур. *zerre* = мало). Све у свему, дакле, када је реч о прилошким формама у овом говору, тешко да се могу наћи неке појединости које би драстичније одступале од стања које карактерише и друге ијекавске говоре у северозападним крајевима.

Завршна белешка

13. Истакнувши на крају приказа важнијих гласовних особина овдашњег говора његову чврсту повезаност са „говорима североза-

падног огранка херцеговачко-крајишког (источнохерцеговачког) дијалекта“ (ДРАГИЧЕВИЋ 2010: 251), учинио сам то из разлога што је заиста међу фонетским особинама говора овдашњих Срба, ако се занемаре неке ситније неподударности дистрибуционе природе, какве се, иначе, увек могу наћи и унутар најкомпактнијих говорних ареала, готово немогуће пронаћи неку особеност по којој би се овдашњи говор изразитије разликовао од главнине других говора ијекавског северозапада. Истовремено сам, том приликом, саопштио и претпоставку у којој сам нагласио да ће вероватно „нешто нијансираније, па и сличније онима које сам у последње време изрекао и за поједине друге српске говоре из ближег окружења, та оцена изгледати кад се ускоро појави и приказ важнијих морфолошких особина говора мештана ових трију истраживаних насеља“ (ibid.: 247). Изложена грађа потврђује да је било разлога за овакву претпоставку. Презентована уједначеност наставака у главнини деклинационих множинских облика, слична оној којом се одликује главнина говора ијекавског југоистока, као и било спорадично јављање, било потпуно одсуство неких архаичнијих деклинационих форми уобичајених у ијекавским говорима размештеним западније од Врбаса (исп. нпр. ПЕТРОВИЋ 1973: 99–108 и 1978: 89–90, 94–95, 98–100, ДЕШИЋ 1976: 219–222, 225–226, 232–235, 243, 246, 250, те ДРАГИЧЕВИЋ 1986: 133–134, 140, 143–144 и 148–155), показују да овоме говору нису посве непозната ни нека својства која, по проф. П. Ивићу, карактеришу говоре оних прелазних зона у којима долази до укрштања изоглоса које говоре херцеговачко-крајишког типа раздвајају на југоисточну и северозападну скупину говора овога дијалекта (в. ИВИЋ 1998: 119–126). И не само то. Одређене појединости какве, на пример, представљају овдашња, не баш тако занемарљива, јављања облика аориста 1. и 2. л. мн. у ликовима југоисточне провенијенције (онима на *-смо* и *-сѿе*, в. т. 10в), као и податак да сам у говору мештана недалеког села *Руданкѿ* из добојског краја у неколика наврата забележио заменичку енклитику *ви* (тѿ *ви* је тѿмо, тѿ *ви* је тѿ, ђндѿ *ви* је тѿ мѿрало јѿдно сјѿдит) стварају утисак да се таква својства испољавају овде, у односу на прилике које владају у ијекавским говорима размештеним коју десетину километара западније према Врбасу, и у нешто изразитијој форми. Стога и свако прецизније одређивање места овога говора међу другим говорима херцеговачко-крајишког типа, упркос чињеници да у укупној маси његових особина издашно преовлађују оне које га повезују са говорима северозападног огранка херцеговачко-крајишког дијалекта,

мора водити рачуна о томе да његову структуру карактерише и одређен број посебности које упућују на то да се он не налази само географски на просторима које захватају поменути Ивићевци прелазни говори.

Циљирана литература

- ВУЈАДИНОВИЋ, Ненад. *Говор Каменара*. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, 2007.
- ВУКОВИЋ, Јован. „Акцентат говора Пиве и Дробњака.“ *Српски дијалектолошки зборник* 10 (1940): 187–417.
- ДАЛМАЦИЈА, Стево. *Ијекавски говори Пошкозарја*. Бањалука: НУБ „П. Кочић“, 1997.
- ДЕШИЋ, Милорад. „Западнобосански ијекавски говори.“ *Српски дијалектолошки зборник* 21 (1976): 1–316 + карте.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „Говор личких јекаваца.“ *Српски дијалектолошки зборник* 32 (1986): 7–238 + карте.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „Ардалићева дијалекатска грађа у светлу новијих истраживања говора Буковице.“ *О српским народним говорима. Научни скупи, Десетоговац, 21–22. 8. 1996. Дани српскога духовног преображења, IV*. Деспотовац: Народна библиотека „Ресавска школа“ (1997): 191–199.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „О прозодијским ликовима глагола јести у најзападнијим српским говорима.“ *Српски језик* 4/1–2 (Београд, 1999): 389–395.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „Биљешке о неакцентованим дужинама у говору Срба Лапачког поља.“ *Српски језик* 6/1–2 (Београд, 2001): 177–183.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „О говору села Бранешци у околини Челинца.“ *Српски језик* 8/1–2 (Београд, 2003): 303–314.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „О говору Срба Бање Врућице крај Теслића (фонетске и морфолошке особине)“ I. *Српски дијалектолошки зборник* 54 (2007): 323–401.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „Белешке о говору села Кремне у западној Босни.“ *Српски језик* 13/1–2 (Београд, 2008): 103–111.
- ДРАГИЧЕВИЋ, Милан. „Важније гласовне особине говора Срба из неких насеља у околини Дервенте у северној Босни.“ *Јужнословенски филолози* 66 (2010): 231–253.
- ЂУРОВИЋ, Радосав. „Прелазни говори јужне Босне и високе Херцеговине.“ *Српски дијалектолошки зборник* 38 (1992): 1–378.

- ИВИЋ, Павле. *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и шиокавско наречје*. – 2. изд. Нови Сад: Матица српска, 1985.
- ИВИЋ, Павле. „Српски дијалекти и њихова класификација.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 41/2 (1998): 113–132.
- КОЗОМАРА, Драгомир. *Говор Чечаве (села у сјевероисточном дијелу оштинине Теслић)*. Магистарски рад у рукопису. Бања Лука: Филозофски факултет, 2005.
- КОЗОМАРА, Драгомир. „Акцентске особине говора Чечаве.“ *Српски језик* 14/1–2 (Београд, 2009): 533–547.
- НИКОЛИЋ, Мирослав. „Говори србијанског Полимља.“ *Српски дијалектолошки зборник* 37 (1991): 1–548.
- НИКОЛИЋ, Видан. *Моравички и јорњосуденички говори*. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, 2001.
- ПЕТРОВИЋ, Драгољуб. *О говору Змијања*. Нови Сад: Матица српска, 1973.
- ПЕТРОВИЋ, Драгољуб. *Говор Баније и Кордуна*, Нови Сад – Загреб: Матица српска – Просвјета, 1978.
- ПЕЦО, Асим. „Говор источне Херцеговине.“ *Српски дијалектолошки зборник* 14 (1964): 1–200 + карта.
- ПЕЦО, Асим. „Икавскошћакавски говори западне Босне (II дио: Акцент, Облици, Текстови).“ *Босанскохерцеговачки дијалектолошки зборник* 3 (1982): 7–258.
- РАМИЋ, Никола. „Ливањско-дувањски говорни тип.“ *Српски дијалектолошки зборник* 46 (1999): 263–426.
- РЕМЕТИЋ, Слободан. „Говори централне Шумадије.“ *Српски дијалектолошки зборник* 31 (1985): XIX + 555.
- РУЖИЧИЋ, Гојко. „Акцентски систем пљеваљског говора.“ *Српски дијалектолошки зборник* 3 (1927): 113–176.
- СИМИЋ, Милорад. „Говор села Обади у босанском Подрињу.“ *Српски дијалектолошки зборник* 24 (1978): 1–124.
- СТАНИЋ, Милија. „Ускочки акценат.“ *Српски дијалектолошки зборник* 28 (1982): 63–191.

* * *

- ВАОТИЋ, Josip. „Ikavskošćakavski govor u okolini Dervente.“ *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik* 4 (1983): 7–208.
- ВЈЕЛАНОВИЋ, Živko. *Imena stanovnika mjesta Bukovice*. Split: Čakavski sabor, 1978.
- ВАЛЈЕВАЦ, Naila. „Govor u slivu Lašve.“ *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik* 9 (2002): 3–290.

MARETIĆ, Tomo. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. – 3. izd. Zagreb: Matica hrvatska, 1963.

FILIPOVIĆ, Milenko: „Prilozi etnološkom poznavanju severoistočne Bosne.“ *Građa ANU BiH* 6. Odjeljenje društvenih nauka, knj. 12 (Sarajevo, 1969): 1–169.

Резюме

Милан Драгичевич

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ГОВОРА СЕРБОВ ТРЕХ ПОСЕЛЕНИЙ В СЕВЕРНОЙ БОСНИИ

В работе представлены важные морфологические особенности говора жителей трех сербских поселений в окрестностях Дервенты (небольшого города в северной Боснии), расположенных по правому берегу среднего течения реки Укрины, в крае, который также называется Крнин или Вакуф. Изложенные данные показывают, что в говоре жителей этих поселений в большинстве случаев наблюдаются диалектные особенности, которые характерны для северо-западной группы говоров герцеговинско-краинского (восточно-герцеговинского) диалекта, но в склонениях являются и некоторые особенности характерны для говоров юго-восточной группы этого диалекта.